

Morten Bing

Bilder av hjem – bilder av skikk

Under arbeidet med innredning av "hjemmene" i Wessels gate 15¹ var fotografier en sentral kilde. Dette omfattet både private foto og bilder tatt av profesjonelle fotografer. Uansett bakgrunnen for at disse bildene var blitt tatt, har de hatt stor informasjonsverdi og vært uvurderlige i arbeidet med å rekonstruere eller konstruere disse "hjemmene". Jeg vil i denne artikkelen ta for meg noen av disse "hjemmene" vi har skapt på museet og gjøre rede for de fotografiene som har vært brukt som kilder i de enkelte tilfellene.

Murgården Wessels gate 15, oppført i 1865–66, ble revet våren 1999. Det var da bestemt at den skulle gjenoppføres på Norsk Folkemuseum og det var derfor nødvendig med en grundig dokumentasjon av gården før den ble revet, en oppgave som ble ivaretatt av arkitekt Jens Treider, malerikonservator Niels Gerhard Johansen, og ikke minst museets fotograf Anne-Lise Reinsfelt. Tidlig på vinteren 1999, i en kald, mørk og deprimerende nedrivningsgård brukte Anne-Lise timer og dager på å fotografere hver krik og krok i gården – til sammen over 800 bilder! Sammen med Treiders plantegninger og en indeks som koblet fotografiene med de enkelte rommene i leiegården, var dette et helt nødvendig redskap i arbeidet med å gjenoppbygge og innrede gården.

DEN NEDSLITTE RIVNINGSGÅRDEN WESSELS
GATE 15 I 1999.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

OBOS-GÅRDEN – WESSELS GATE 15
GJENOPPFØRT PÅ NORSK FOLKEMUSEUM.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

GUNDA ERIKSENS HJEM – 1950

Den første leiligheten som skulle innredes i Wessels gate var det rekonstruerte hjemmet til vaskekona Gunda Eriksen. Innboet fra hjemmet hennes i Holmengata 5 ble i 1957 overført til Norsk Folkemuseum, men først ble rommene fotografert av museets daværende fotograf Bergljot Sinding. Fru Eriksen hadde bodd i en liten to-etasjes bakgårdsbygning i bindingsverk, svært ulik murgården Wessels gate 15, men hjemmet hennes besto av to rom og kjøkken og var på ca. 50 m², noe som korresponderer med den minste leiligheten i Wessels gate 15. "Hjemmet" ble rekonstruert med utgangspunkt i de nærmere 400 gjenstandene fra boet hennes og de 14 dokumentasjonsfotografiene. Selv om leilighetene var like store, krevde ulike planløsninger og plassering av vinduer og dører, en viss omstokking av møbelgrupper, bl.a. speilvendning av møblering både i daglig- og finstua.

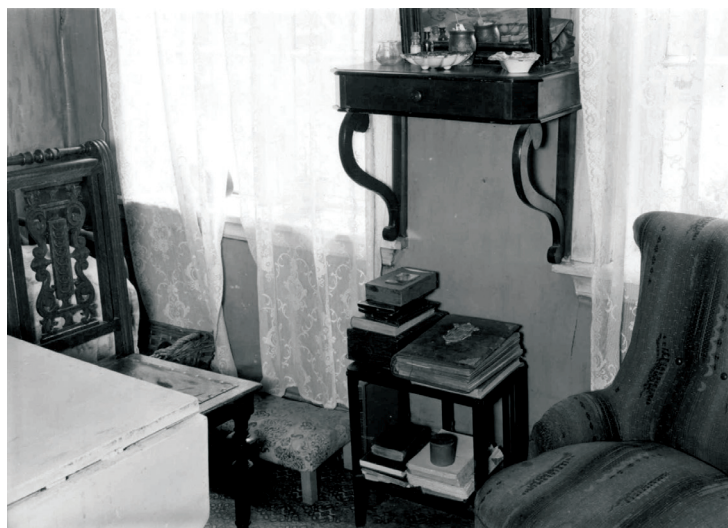
ROMMET I WESSELS GATE 15 HAR, I MOTSETNING TIL GUNDAS STUE, BARE ET VINDU OG ER TRAPESOID.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

GUNDAS REKONSTRUERTE DAGLIGSTUE I WESSELS GATE 15. RADIOEN, SOM VAR BORTE DA BERGLJOT SINDING FOTOGRAFERTE GUNDAS HJEM, ER DOKUMENTERT GJENNOM BEVARTE AVBETALINGSKVITTERINGER OG ER TILFØYD AV MUSEET.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

VINDUSVEGGEN I GUNDA ERIKSENS DAGLIGSTUE I HOLMENGATA 5 MED GOD STOL OG RADIOBORD MELLOM VINDUENE.

FOTO: BERGLJOT SINDING, NORSK FOLKEMUSEUM

ET NORSK HJEM I EI NY TID – 1905

Den neste leiligheten vi skulle innrede var "hjemmet" til det oppdiktete lærerparet Marie og Ole Ødegaard, anno 1905. I forbindelse med dette prosjektet fikk vi inn en samling fotografier etter presten og amatørfotografen Gabriel Wilhelm Kielland. Disse var blant annet tatt i hjemmet hans i Drammen i 1908. Bildene viste seg å være en enestående kilde i arbeidet med å konstruere familien Ødegards "hjem". Kielland var en dyktig fotograf, og bildene hans er ikke "snapshots", men nøye iscenesatt. Hovedpersonen på scenen er kona hans, Anna. Vi møter henne i entreen i ferd med å ta på seg hatten, i soveværelset (!) mens hun grer håret og ved pianoet i stua. I motsetning til Gunda Eriksens hjem hvor dokumentasjonsfotografiene var grunnlag for en tilnærmet rekonstruksjon av hjemmet hennes, skulle vi ikke gjenskape hjemmet til Anna og Gabriel Kielland. Kiellands fotografier var en dør inn i en tid, et miljø og en boskikk.

OVER: DET VAR GANSKE LANGT FRA ROMMET ANNE-LISE DOKUMENTERTE I WESSELS GATE 15 TIL DET MILJØET VI ØNSKET Å VISE.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

HØYRE: ANNA KIELLAND VED PIANOET I HJEMMET SITT I BERGSTIEN 71, DRAMMEN, 1908.

FOTO: GABRIEL W. KIELLAND, NORSK FOLKEMUSEUM

NEDERST: KVINNEN VED PIANOET, MED RYGGEN TIL FOTOGRAFEN, ER ET VANLIG MOTIV FRA BORGERLIGE HJEM I ÅRENE OMKRING 1900, HER GJENSKAPT I WESSELS GATE 15 MED KONSERVATOR ANNE KRISTIN MOE SOM "MARIE ØDEGAARD".

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

ET PAKISTANSK HJEM I NORGE – 2002

De to første leilighetene som ble innredet i Wessels gate 15 hadde tatt utgangspunkt dels i private fotografier, dels i dokumentasjon foretatt for mer enn 40 år siden, samt tidligere innsamlede gjenstander. Den tredje leiligheten var derimot basert på samtidsdokumentasjon foretatt som del av innredningsprosjektet og på samarbeid med en informantfamilie. Konservatorene Leif Pareli og Birte Sandvik gjennomførte gjentatte besøk hjemme hos familien Ullah på Tøyen i Oslo. Under disse besøkene ble det også fotografert, og disse bildene lå i bunnen da leiligheten på museet skulle innredes. Det var ikke hensikten i detalj å gjenskape familien Ullahs hjem, men bruke dette som utgangspunkt for "hjemmet" på museet. Det var ikke først og fremst detaljene som skulle dokumenteres, men boskikken.

OVER: DETTE VAR UTGANGSPUNKTET FOR STUA HVOR "ET PAKISTANSK HJEM I NORGE" SKULLE REKONSTRUERES.
FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

OVER VENSTRE: HJEMME HOS FAMILIEN ULLAH.
FOTO: LEIF PARELI, NORSK FOLKEMUSEUM

VENSTRE: DEN FERDIG INNREDETE STUA PÅ MUSEET. HOVEDTREKKENE I MØBLERINGSPLANEN ER GJENSKAPT, SELV OM IKKE ALLE DETALJER ER LIKE. NOEN DETALJER BLE FORØVRIG GJENSKAPT, SOM ANTIMAKASSARENE (BESKYTTELSESTREKKENE) PÅ STOLER OG SOFA, OG LAMPETTENE KJØPT INN I PAKISTAN. MEN FØRST OG FREMST ER DET SKIKKEN SOM ER GJENSKAPT.
FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

BONYTTTHJEMMET – 1979

"Bonyttthjemmet" er en nøyaktig rekonstruksjon av Tove Kvalstad og Ola Ulsets hjem i Wessels gate 15 slik det så ut i 1979. Den viktigste kilden til denne rekonstruksjonen, ved siden av intervju med Tove og Ola og deres autentiske gjenstander, var en serie fotografier av hjemmet deres, tatt av fotograf Jan Larsen og publisert i Nye Bonytt i 1979. I følge Tove Kvalstad var rommene ikke på noen måte "stylet" eller pyntet før fotograferingen, og bildene viser derfor hjemmet deres slik det faktisk så ut på det angjeldende tidspunktet.

HJØRNESTUA I TOVE OG OLAS LEILIGHET I WESSELS GATE 15, FOTOGRAFERT I 1979 AV JAN LARSEN OG PUBLISERT I NYE BONYTT.

FOTO: JAN LARSEN, NYE BONYTT,
NORSK FOLKEMUSEUM

OVER: SLIK SÅ DET SAMME ROMMET UT FØR NEDRIVNINGEN I 1999.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

HJØRNEROMMET REKONSTRUERT PÅ MUSEET.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

TEAK, TV OG TENÅRINGER - 1965

1960-tallsleiligheten viser "hjemmet" til den oppdiktete familien Dahl, og er en konstruksjon basert på en rekke ulike kilder, deriblant fotografier. I forbindelse med prosjektet gjennomførte museet et innsamlingsprosjekt – vi gikk offentlig ut og ba om private bilder fra 1950 og -60-tallet. Blant de mest interessante fotoseriene vi fikk inn, var bilder av familien Hanneviks hjem på Manglerud fotografert i 1964 for det danske tidsskriftet *Boligen*, en serie bilder tatt av fotograf Arne Hilde i eget hjem i 1957, samt amatørbilder fra familien Nilsen, som bodde i Wessels gate 15 på 1960-tallet.

VENSTRE: STUA TIL "FAMILIEN DAHL" I WESSELS GATE 15 PÅ MUSEET.

FOTO: ANNE-LISE REINSFELT, NORSK FOLKEMUSEUM

UNDER: FAMILIEN HILDES STUE PÅ NORDSTRAND, 1957.

FOTO: ARNE HILDE, NORSK FOLKEMUSEUM

FAMILIEN HANNEVIK I STUA SI PÅ MANGLERUD I 1964.

FOTO: UKJENT FOTOGRAF, *BOLIGEN*, NORSK FOLKEMUSEUM

BRØDRENE RUNE OG FRODE NILSEN I STUA I WESSELS GATE 15 I 1965.

PRIVAT FOTO, NORSK FOLKEMUSEUM

BILDER AV HJEM?

Det første spørsmålet en må stille seg ved vurderingen av en kilde, er kildeskaperens intensjoner. Dette er særlig viktig når kilden er en beretning og ikke bare en levning, og ikke minst relevant for vurdering av fotografier som kilde.

Bergljot Sindings fotografier av Gunda Eriksens hjem var trolig tatt med det formålet å være grunnlag for rekonstruksjon på museet, noe som gjør dem til pålitelige kilder. Likevel må vi ta med i betraktning at Gundas hjem hadde stått ubebodd i fire år (hun flyttet til aldershjem i 1953, bildene ble tatt i 1957) og at flere ting enn radioen hennes kan ha vært fjernet eller flyttet på siden hun forlot hjemmet sitt.

Hvorfor Gabriel Wilhelm Kielland fotograferte sin Anna i ulike situasjoner i hjemmet i Bergstien 71 i Drammen vet vi ikke med sikkerhet. Men vi kan gjette at det var motivenes estetiske aspekt som sto sentralt. Dette er neppe tilfeldige situasjonsbilder, men arrangerte scener. Likevel er det ingen ting som tyder på at selve hjemmet var omarrangert før bildene ble tatt.

Konservator Leif Parelis fotografier fra familien Ullahs hjem er helt uproblematisk som kilde. Dokumentasjonen ble foretatt med innredningen av leiligheten i Wessels gate 15 på museet for øye, og ingen ting tydet på at familien på noen som helst måte hadde ryddet eller "stylet" hjemmet sitt før besøket fra museet. Når det gjelder Nye Bonytts bilder fra Tove Kvalstads og Ola Ulsets hjem kunne en lett komme til å tro at dette var tilfelle, men dette avkrefter Tove. Dette viser nytten av å kunne holde bildene opp mot andre kilder, i dette tilfellet intervju.

De tre fotoseriene som var blant forbildene til konstruksjonen av 1960-tallshjemmet var av svært forskjellig karakter. Familien Hannevik på Manglerud var fotografert i forbindelse med en reportasje som hadde til hensikt å vise "det gode liv" i drabantbyen. Bildene viser både innredningen av hjemmet og – ikke minst – familielivet. Fru Hannevik har sikkert ryddet spesielt fint før fotografen kom, men selve innredningen og tingene er neppe endret fra hverdagen. Fotograf Hildes bilder fra hans eget hjem er uten mennessker. Hilde var nygift, nyinnflyttet og – ikke minst – nyutdannet, og ønsket – i følge sin datter – "nok å praktisere sin kunnskap, og brukte et storformatkamera til disse interiør-fotografiene". Fotografiene fra familien Nilsen er private "snapshots", tatt for å forevige en begivenhet eller situasjon, det er menneskene og ikke rommene som står i fokus. Fotografisk er de uten tvil av betydelig dårligere kvalitet enn de andre, men som kilde til dagligliv på 1960-tallet er de svært verdifulle.

FOTOGRAFI SOM KILDE

Fotografiet er en levning etter en praksis. Å fotografere hjem eller familien i hjemmet er et uttrykk for en hjem- og familieideologi. Fotografiet kan være både en konkret beskrivelse av et hjem, en presentasjon av hjemsidealer, en manifestasjon av boskikk og resultat av en handling som i seg selv er uttrykk for familie- og hjemsideologi.

Fotografier av hjem viser hvordan det individuelle hjemmet har sett ut, i det minste i det øyeblikket de ble fotografert. Det er likevel viktig å spørre seg hvem som tok bildet – og hvorfor.

Ble hjemmet portrettert av et familiemedlem eller av en profesjonell fotograf? Var hensikten å fryse et minne, av et fødselsdagsselskap eller et familiebesøk? Eller var det selve hjemmet en ville forevige? Er bildet tatt for en hjemme-hos-reportasje eller av en megler for en salgsannonse?

Hvis fotografiet er tatt i dokumentasjonsøyemed, er spørsmålet fortsatt hva som var

formålet med dokumentasjonen: Å avdekke elendighet, som boliginspektise Nanna Brochs bilder fra arbeiderboliger i Kristiania i 1920 ², eller jakten på fortid i nåtida, som Norsk Folkemuseums byundersøkelser i 1951.³ Uansett bør vi vite hvorfor dokumentasjonen ble foretatt for å kunne tolke den som kilde.

Uavhengig av om fotografiet er tatt av en amatør eller av en profesjonell fotograf for å bevare et minne, for dokumentasjon eller reportasje, kan presentasjonen som fotograferes være et resultat av beboernes "styling" av hjemmet før fotografens besøk.

BILDER AV SKIKK

Fotografiet er følge av en bevisst handling. Hva som er fotografert, hva som ikke er fotografert, hvordan det er fotografert og hvordan det ikke er fotografert, er resultat av en konvensjon for hvordan hjem skal se ut og avbildes. Fotografier er derfor et bilde av boskikk. Med boskikk mener jeg kollektive og over tid overførte normer for innredning og bruk av boligen, og disse normenes uttrykk i konkret atferd. Boskikken omfatter både de tekniske, formale og funksjonelle sider av boligen og bohavets utforming, de sosiale aspekter ved boligens bruk, samt de holdninger og verdier som er knyttet til hjemmet.⁴

Fotografier av hjem er fotografier av boskikk fordi mennesker og ting arrangeres på en måte som både forvandler hjemmet til et fotoatelier, og som samtidig presenterer hjemmet som familielivets fysiske manifestasjon. Bildet kan derfor vise hjemmet og familien slik det bør være, ikke nødvendigvis slik det er. Fotografiet gir derfor ikke bare et bilde av det individuelle hjemmet, men er i enda større grad et bilde av ideologi og av skikk.

Morten Bing er etnolog og leder for forsknings- og utstillingsseksjonen på Norsk Folkemuseum.

NOTER

1) Om prosjektet "OBOS-gården – Wessels gate 15" se Bing 2010.

2) Se Bing 2001.

3) Se Bing 2009.

4) Se Bing 2009.

KILDER

Morten Bing 2001: *Østkanthjemmene og Østkantutstillingen: Boskikk og boligidealer i mellomkrigstidens Oslo*. Norsk Folkemuseum. Oslo.

Morten Bing 2009: Hjem og boskikk. I: *Tidsskrift for kulturhistorie* 2009:1. Novus forlag. Oslo.

Morten Bing 2010: En tidsmaskin av mur. I: *Forstenet tid. By og bygd* 42. Norsk Folkemuseum. Oslo.